

Mente - Esterházy István ruhatárából

Textil- és viseletgyűjtemény

Leltári szám:	52.2369.1
Készítés ideje:	1640 KÖRÜL
Készítés helye:	Magyarország; Itália
Anyag:	aranyozott ezüstoffal; nyírott bársony; selyemfonal
Technika:	táblácskás szövés (kártyaszövés)
Méreték:	hosszúság: 108 cm válszélesség: 54 cm

A mente a magyar férfiöltözet felsőkabátja, leginkább az ujszabásban mutat változatosságot. Készítették ujj nélkül, azaz "vállban vágva", könyékig érő "török ujjal" is, mind között a legkedveltebb azonban a hosszú, az öltözet aljáig függő, "sípújjú" változat. A 17. századi családi ősgalériák álló egészalakos portréin a magyar főurak leggyakrabban ez utóbbi típusban láthatók, talán azért is, mert a tetszetős ruhadarab hordásában variációs lehetőségek rejtettek. Az úr magára öltötte a ruhadarabot, és ujját sűrű ráncokba szedve gyűrte fel, vagy a váll hasítékán tette át a karját, ilyenkor a színes dolmány ujjja is láthatóvá vált, vagy – és a portrék tanúsága szerint ez a legelterjedtebb – vállon, azaz "panyókára vetve" viselhette így a hosszú, függő menteujjak, mint tetszetős drapériák övezték az alakot. A menték elején színes selyemfonalból készült pántok, úgynevezett „szárgombok” sorakoztak sűrűn egymás alatt, de kettes, hármas csoportokba osztva is előfordultak. Színes selyem-, arany- és ezüstoffalból, gombkötők által készített tyúktojásnyi gombok díszítették és zárták a ruhadarabot.

Az itt bemutatott, Esterházy István (1616-1641) ruhatárából származó mentét itáliai bársonyból Magyarországon szabták 1640 körül, paszománya, azaz selyemfonalból és aranyozott esüstoffalból (skófiom), táblácskás (kártya-) szövással szőtt gomboláspántja szintén magyarországi munka. A mente derékig egyenes szabású, csípőnél ívelten kidomborodik, lefelé harangosan bővülő, térd alá érő szoknyarészszel. Vállszabása egyenes, a kar számára a karkivágásban hasítékot hagytak. Ujjja lefelé enyhén keskenyedő, az öltözék aljáig érő "sípújj". Derék alatt a kard markolata számára nyílást vágtak. Gallérja ívesen szabott állógallér. Elejét tizenkét pár, egymás alá sűrűn elhelyezett gomboláspánt, azaz gombszár zárja. Mustrája világoszöld alapon arany, horgas végű rozetták sora. A mente jobb oldalán vörös-arany rombuszhálós, fa alapra kötött nagyméretű, tojásdad gombbal záródik. Mintája hasonló az Esterházy-kincstár lila mentéjének (ltsz. 52.2771) gomboláspántjaihoz, de eltérő színű. Analóg darabokat tárt föl Zoltai Lajos a debreceni régi Dobozi temetőben, de a rozsnyói gombkötők munkái között is fellelhetők hasonló paszományok (ld.: Nyáry Albert: *A rozsnyói gombkötők*. Néprajzi Értesítő, 5. 1904, 185–201., XIV. t.) divatját portrék sokasága bizonyítja.

A mentét az Esterházy István halálakor, 1641-ben felvett hagyatéki leltár említi elsőként: *Egi síp Ujju zöld barsoni heuzzal bélllet mente*. Ebben az eredetileg hiúszszőrmével bélelt téli mentében láthatjuk Esterházy Istvánt a fraknói ősgaléria 1641-ben készült portréján (ld [itt](#)).

A ruhadarab sorsa a későbbi leltárakban is jól követhető. Az inventáriumok közléseit követve fény derül az értékes öltözetek öröklődés által kijelölt útvára, amelynek során végül az Esterházy-kincstár részévé váltak. Amikor Esterházy István leánya, Esterházy Orsolya 1653-ban nőül ment nagybátyjához, Esterházy Pálhoz, magával vitte az apjától örökölt mentét, ahogyan az ebből az alkalomból íródott hozományjegyzékében is olvashatjuk: *Egi zöld bársony mente síp uju hiuz mállal volt béelve, de kifejtették alóla. Egi hiuz mál bélés azhoz az mentéhez való*.

Időközben tehát az egykori szőrmebélést kifejtették az öltözékből, így a korábbi téli mente az 1654. évi inventáriumban már Esterházy Pál nyári mentéi között szerepel: *Item egy zöld bárson, egyes skofiomgombú nyári mente*. A mente még Esterházy Pál életében a fraknói kincstárba került, melynek 1696. évi inventáriumában mint családi ereklye szerepel: *Chlamys Illustrissimi olim Comitiss Steph. Eszteraszj, ex viridi bisso. Nodisque ex serico et Scophion intertextis vulgo Gomb szár nominatis*. Az 1725. évi leltár így írja le a ruhadarabot: *Egy Ződ, bársony arany Ezüst Skofiomal Szütt Szár gombos nyári mente*. A kincstár valamivel későbbi német nyelvű összeírásában a német anyanyelvű leltározó mulatságos tévedésére figyelhetünk fel: az illető, nem ismerve a szárgombot, azt tévesen száznak fordította: *Ein grün sammeter Sommer Peltz mit 100 Knöpfen*. (Egy zöld bársony nyári mente száz gombbal).

Irodalom

- Szerk.: Pásztor Emese: *Az Esterházy-kincstár textíliái az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2010. - Nr. 13. (Tompos Lilla)
- Szerk.: Szilágyi András: *Esterházy-kincsek. Öt évszázad műalkotásai a hercegi gyűjteményből*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2006. - Nr. 29. (Tompos Lilla)
- Tompos Lilla: *Magyar hagyományok az öltözködésben*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1994. - Nr. 1.
- Szerk.: Lovag Zsuzsa: *Az Iparművészeti Múzeum*. (kézirat). Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1994. - Nr. 124.
- Szerk.: Buzási Enikő: *Főúri ősgalériák, családi arcképek a Magyar Történelmi Képcsarnokból*. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1988. - Nr. D.7. (László Emőke)
- *Historic Hungarian Costume From Budapest*. Whitworth Art Gallery (Manchester), Manchester, 1979. - Nr. 4.
- Höllrigl József: *Magyar viselettörténeti kállítás. Leíró lajstrom*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1938. - p. 16. Nr. 21.

